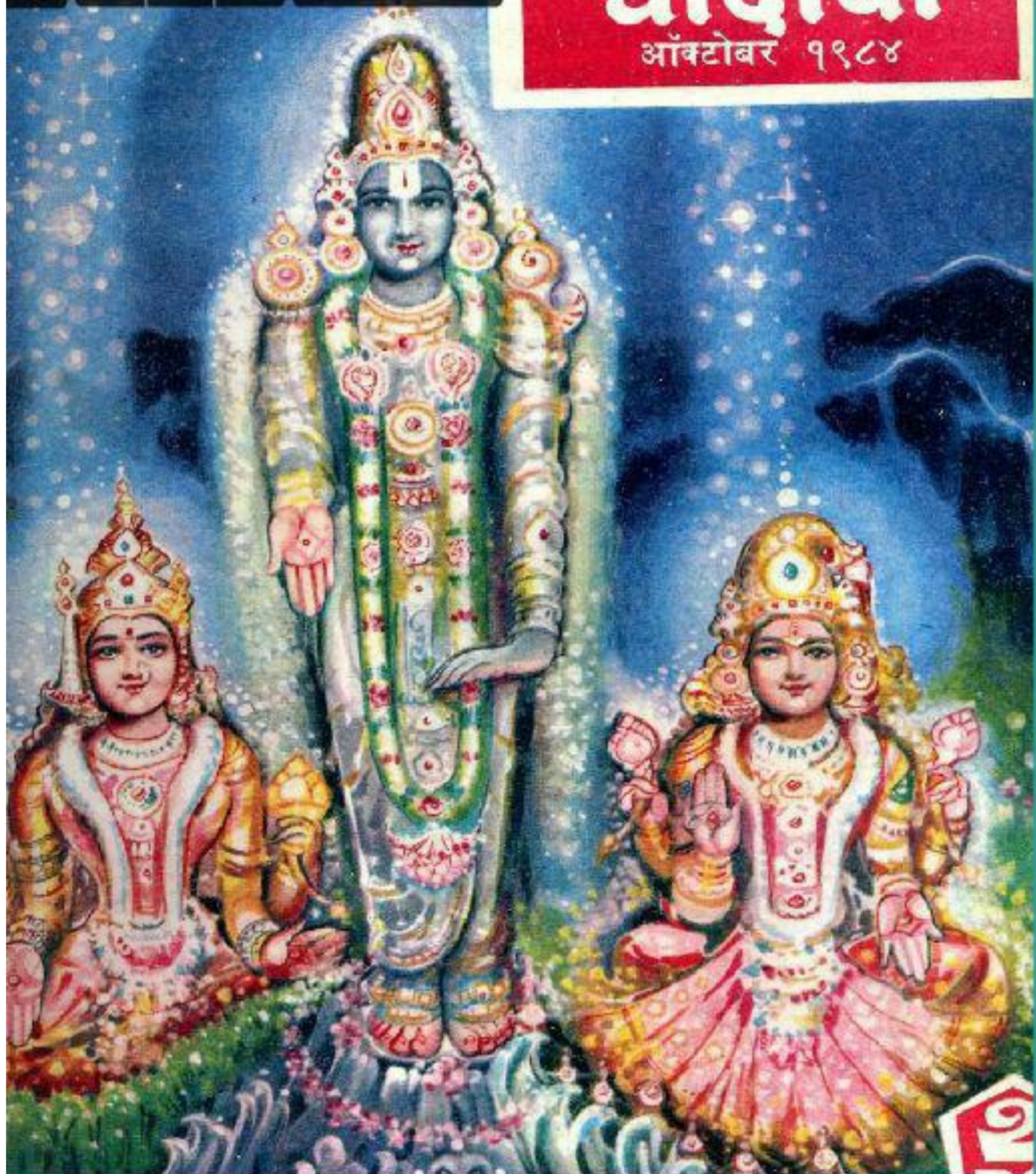

चांदोबा
ऑक्टोबर १९८४

चांदोबातील नवलाई

पंख असलेली जहाजे

अमेरिकेतील निस्कोन्सिन विश्व विद्यालयातील वैज्ञानिकांनी एका अशा पंख असलेल्या जहाजाचा शोध लावला आहे. की ते जहाज पाण्यावर मासे जसे पंख हलवून पोहतात. तसेच पाण्यावर चालेल.

आवाजाने रोगाचे निदान

नाडी पाहून काय रोग झालेला आहे हे पहाणे ही पूर्वीची पद्धत आहे. परंतु सोव्हिएट रूसच्या वैज्ञानिकांनी असा शोध लावला आहे की, रोग्याच्या आवाजाचे निरिक्षण केले की, रोगाचे निदान काय ते लागू शकते.

व्हिडीओ खेळांचे दुष्परिणाम

व्हिडीयो खेळामुळे भयंकर हानी होऊ शकते. ती अशी की घातक असे मानसिक आजार होऊ शकतात. वैज्ञानिकांच्या अनुसंधानद्वारे नुकताच असा शोध त्यांनी लावला आहे.

तुम्हांला माहीत आहे का ?

१. भारतातील सर्वात मोठा धबधबा कोणता ?
२. हिमालयातील दऱ्याखोऱ्यांमधील सध्या असलेले हिन्दुचे पवित्र तीर्थस्थान कोणते ?
३. अहमदाबाद जवळून वहात जाणाऱ्या नदीचे नांव काय ?
४. आपल्या देशातील सर्वात जास्त क्षेत्रफळ असलेला मोठा प्रदेश कोणता ?
५. भारतात व्हिक्टोरीया स्मारक प्रदर्शनशाळा कुठे आहे.

गंपूला गोष्टींची अद्दल

गंपूला गोष्टी सांगण्याची जशी, तशी त्याचा नातू शिवाला खेळायची खूप हौस होती. तो आपल्या नातवाला नेहमी रागे भरत असे व म्हणे–" अरे बाळा! दिवसभर कसले रे खेळतोस! तरीपण आजोबांची नजर चूकवून तो घरातून पळ काढीत असे आणि रात्रीच घरी परत येत असे. एकदा आजोबांनी त्याला जबरदस्तीने पकडून ठेवले व त्याला गोष्टी सांगण्यास सुरवात केली. गोष्टीत ते इतके तन्मय झाले की, शिवाने समोरून केव्हां पोबारा केला ते सुद्धां त्यानां कळले नाही.

गंपूने शिवाला अनेक तऱ्हेने गोष्टीत रस निर्माण करून ऐकवण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तो नेहमीच निसटून पळून जात असे. त्याला आजोबांच्या गोष्टी म्हटल्याच की, कटांळा येई.

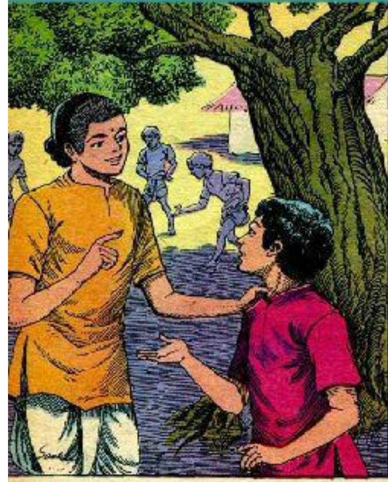
गंपूला समजेना की, आपल्या गोष्टीने शिवाला काय कंटाळा येतो त्याने आपल्या बायकोला, मुलाला व सुनेला बोलावून विचारले–"काय माझ्या गोष्टी ऐकण्याचा तुम्हांला कंटाळा येतो कां ?"

"नाहीं, उलट मोठ्यांनीं सांगितलेल्या गोष्टी खूप गमतीदार असतात. आमच्या मनांत तर त्या ऐकाव्या अशी फार इच्छा असते पण हा गाढव शिवा कां ऐकत नाही कोण जाणे? आम्हांलाच कळत नाही."

ही चांगलीच संधी मिळाली ह्या विचाराने त्याने त्या सर्वांना आपल्या गोष्टी ऐकाव्या म्हणुन म्हटले–"तर तुम्ही सर्वजण माझ्या गोष्टी ऐका मी तुम्हांला अशा तऱ्हेने गोष्टी ऐकवीन की; तुमच्या कामात त्यामुळे व्यत्यय येणार नाही."

अशा तऱ्हेने वार्ता वळत असतांना आपल्या बायकोला. स्वयंपाक करीत

श्वेतप्रभा

असतांना सुनेला व भाजीपाला व बागेत काम करीत असतांना आपल्या मुलाला त्याने गोष्टी सांगण्यास सुरवात केली.

खरे म्हटले तर गंपूच्या गोष्टीचा लहा-नानाच नाही तर, मोठ्यांना सुद्धा कंटाळा येत असे. तेव्हां घरातल्यांनी आपल्यावरची ही गोष्टींची ब्याद टळण्याकरीता शिवाला पकडून आजोबांच्या समोर आणून बसवून आपापल्यावरचे संकट सोडविले

अशा तऱ्हेने थोडे दिवस निघून गेले. शिवाने डोके लढवून आजोबांच्या बरोबर एकमत जुळवून घेतले ते म्हणजे त्यांनी दर दिवशी आपल्याला एकच गोष्ट सांगावयाची व खेळावयास पाठवायची अशीअट घातली.

गंपूनी नातवाची अट मान्य केली, त्यांनी आपल्या जास्त बुद्धीने व चातुर्याने आपल्या नातवाला फसवायला सुरवात केली. ते इतकी गोष्ट वाढवून सांगत की संपण्याचे नावच निघत नसे त्यामुळे शिवाला केव्हां केव्हां तर रडायला येई. ते पांच सहा गोष्टी एकत्र जोडून सांगत. त्यामुळे त्याला खेळावयास जायला मिळत नसे.

त्यांस सुमारास त्या गावात एक नविन मुलगा आला तो शिवाला खूप आवडला.

एकदा त्या नविन मुलाने शिवाला विचारले–"तू जरा लवकर खेळायला कां. येत नाहीस? म्हणजे आपल्याला खूप वेळ खेळायला मिळेल नां!"

त्यावर शिवाने आजोबांच्या गोष्टीने आपल्या खेळात कसा व्यत्यय येतो ते सांगितले. तेव्हां त्या नविन मुलाने उत्साहाने विचारले–"अरे खरेच कां! तुझे आजोबा गोष्टी सांगतात. मला तर गोष्टी ऐकण्याची खूप हौस आहे."

"तर तू माझ्या आजोबांनी सांगितलेल्या गोष्टी कां ऐकत नाहीस? मी दुसऱ्या कोणत्यातरी मुलाबरोबर खेळ खेळीन. शिवा अत्यंत आनंदाने म्हणाला.

"ठिक आहे, मला माझ्या घरी कोणी गोष्टी सांगत नाहीत. त्यांनी आपल्या घरच्या लोकांबद्दल तक्रार केली.

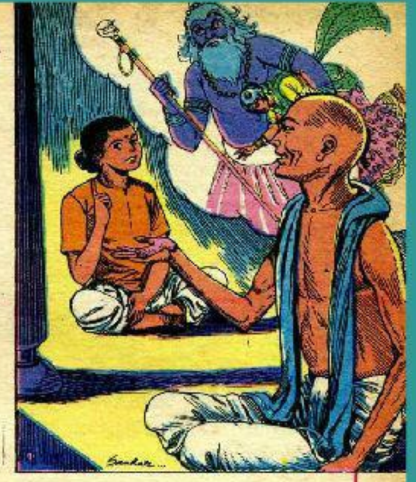
दुसऱ्या दिवशी त्यांनी त्या नविन मुलाबरोबर आपल्या आजोबांची ओळख करून दिली, आणि म्हटले–"आजोबा! हा माझा मित्र. ह्याला गोष्टी ऐकायला खूप आवडतात."

ते ऐकून आजोबांना खूप आनंद झाला. त्यांनी शिवाला सोडून देऊन नविन मुलाला पकडले. व एका राजकुमार व राजकुमारीची गोष्ट सांगावयास आरंभ केला. एकदा राजकुमारीला एक मांत्रिक उचलून घेऊन पळून गेला. त्यावर राजकुमाराने बरेच वर्ष कष्ट हाल सोसून मंत्रविद्या शिकून घेतल्या व त्या मांत्रिकाचा वध करून राजकुमारीला सोडवून आणले व तिच्या-बरोबर लग्न केले.

ही गोष्ट ऐकून नविन मुलाने गंपुला विचारले–" ह्यानंतर दुसऱ्या कोण्या मांत्रिकाने पुन्हां राजकुमारीला पळवून नेले नाही कां?"

"पुन्हां पळवून नेले तर आपल्याला काय करायचे? गंपुने हसत हसत म्हटले."

कारण आपला राजकुमार चांगला माणूस आहे. परोपकारी आहे. विद्वान प्रविण आहे. असा माणूस हे ऐकून गप्प बसणार नाही की, एका राजकुमारी बरोबर लग्न केले आणि त्याचे कर्तव्य संपले. तो नक्कीच असे संकट राजकुमारीवर आले तर परत मदतीला जाईलच नां.? नविन मुलाने सांगितले.

हा प्रश्न ऐकून आजोबा संतुष्ट झाले व म्हणाले–"हो! तू तर एक चांगलाच प्रश्न टाकलास" असे म्हणत क्षणभर थांबून पुन्हां सांगू लागले. "त्यावेळेस मिथिला राज्यात एका मांत्रिकाचा अत्याचार फार वाढला. त्याने शंभर राजकुमार व शंभर राजकुमारीनां कालीमातेसमोर बळी देण्याचा निश्चय केला." असे सांगत "त्या मांत्रिकाचा संहार प्रथम राजकुमाराने केला. आणि तो पुष्कळ वर्षाने परत आपल्या देशात परत आला" असे सांगून त्यांनी गोष्ट झटक्यात संपवली.

परंतु नव्या मुलाने पट्दिशी विचारले– "आजोबा तेवढी वर्षे राजकुमारी आपल्या राज्यात् गुपचुप बसली कां.? आपले राज्य मंत्र्याच्या हातात सोपवून पतीच्या शोधार्थ गेली असली तर पुढे पुष्कळच आपत्ती तिच्यावर येऊन कोसळली असेल नां?"

गंपूने पुन्हां गोष्टीस सुरवात केली. परंतु संपताना नविन मुलाच्या मनांत शंका निर्माण होत. त्यामुळे गोष्ट कधी पुरी होऊच शकत नसे.

शेवटी गोष्ट सांगून गंपू थकला व म्हणाला आता उरलेली गोष्ट उद्या सांगेन."

"उद्या पर्यंत मी थांबणार नाही. मला आत्ताच गोष्ट सांगा" नविन मुलगा म्हणाला.

गंपूने दिर्घ श्वास घेत म्हटले–"बाळा, आत जाऊन प्रथम पाणी आण. माझी तहान भागवतो मग गोष्ट पुरी करतो."

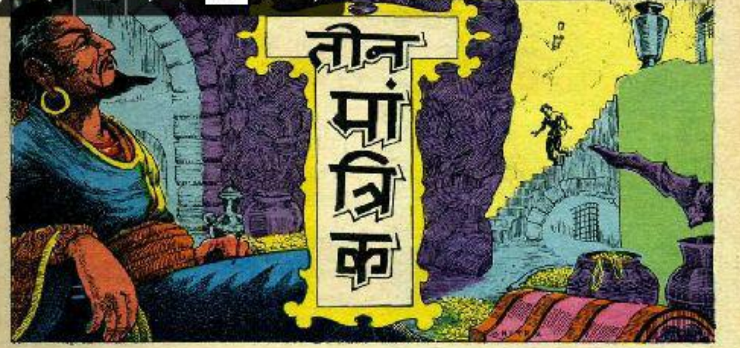
तो नविन मुलगा पाणी आणण्यास आत गेला न गेला तोच संधी पाहून गंपू घराबाहेर सटकला व पाय फुटेल तिकडे पळून जाऊ लागला. वाटेत जो कोणी भेटे त्याला तो आपल्या नातवाच्या शोधार्थ जात आहे म्हणून सांगू लागला. शिवाला जेव्हां समजले की; आजोबा आपल्याला शोधत येत आहेत. तेव्हां तो एका ठिकाणी लपून बसला पण कोणी एकाने त्याला पकडून आजोबांच्या ताब्यात दिले.

गंपू दम टाकत त्याला म्हणाला–"बाळा शिवा! घाबरू नको! मी तुला गोष्ट सांगण्याकरीता आलो नाही. तू घरी ज्या नविन मुलाला आणून ठेवले आहेस. त्या मुलाला पुन्हा कधीही घरी येऊ नकोस म्हणून सांग. मी तुला ह्यापुढे कधीही गोष्ट सांगणार नाही."

शिवाला समजेना की; आजोबांच्यात अचानक बदल कशामुळे झाला. परंतु त्याने आजोबांचे म्हणणे मान्य केले.

ह्यानंतर गंपूने पुन्हां म्हणून गोष्ट कधी सांगितली नाही. त्यांना समजले की, कोणाची इच्छा नसतानां जबरदस्तीने लादले गेलेले काम स्वतःहालाच नंतर किती कष्टदायक होते.

तीन मांत्रिक

[१६]

[हसन गौरी बरोबर पिंगळ अक्षय किल्ल्याजवळ पोहोचला. दरवाजा उघडू लागला. वाळवंटी लुटारूंनी दाराच्या पाठीमागे लावलेल्या सुरुंगाचा स्फोट झाला. बरेच सैनिक ठार झाले. काही जखमी झाले. त्यानंतर पर्वतावर वाळवंटातील लुटारू भैरवनाथ व हसन मध्ये घनघोर युद्ध झाले. अचानक पिंगळला पद्मपाद दृष्टीस पडला–ह्यापुढे...]

पिंगळने कधी कल्पनाच केली नव्हती की, ह्या जन्मात पुन्हां पद्मपादची फिरून भेट होईल. आणि ते सुद्धा अवंती नगर सोडून कित्येक मैल दूर असलेल्या ह्या वाळवंटी प्रदेशांतील पहाडावर.

ही गोष्ट त्याला खूप आश्चर्यकारक वाटत होती. दुसऱ्या क्षणीच त्याला शंका येऊ लागली. म्हणून त्याने जवळच उभ्या असलेल्या हसनगौरीकडे दृष्टीक्षेप टाकला त्याच्या चेहऱ्यावर सुद्धां तसेच भाव प्रकट झाले होते.

हसन गौरीला सुद्धा त्याचा संशय येत होता. त्याने पिंगळचा खांदा पकडीत आपल्याकडे खेचत त्याला म्हटले–"पिंगळ! हा पद्मपाद कोण आहे? हाच तर तो वाळवंटातील लुटारू भैरवनाथ नाही नां?

पिंगळ काही म्हणणार तेवढ्यात पद्मपाद त्यांच्यामधे येऊन उभा राहिला. व

त्याने हसनगौरीकडे अंगुलीनिर्देश करीत पिंगळला विचारले–"पिंगळ! हा कोण आहे?" हा प्रश्न ऐकून पिंगळ एकदम घाबरला. त्याच्या घाबरण्याचे कारण समजुन हसत हसत पद्मपादने विचारले. पिंगळ! काय तू सुद्धा माझ्यावर शंका करतोस कां?

पिंगळला समजेना काय बोलावे, त्याने आपली दृष्टी पद्मपादवरून हसन गौरीकडे वळविली. व तो क्षणभर गप्प राहिला. तेव्हां हसन गौरीने-पद्मपाद उभा होता तिथे समोर येऊन म्हटले–"महाशय! मला माहीत नाही तुम्ही कोण आहात ते? परंतु...." असे म्हणत तो थांबला. हसन गौरीच्या बोलण्यावर पद्मपाद खळखळून हंसू लागला.

नंतर पिंगळच्या जवळ जाऊन स्नेहभराने त्याच्या पाठीवर थाप देत म्हणाला– "पिंगळ, तुम्ही दोघेजणांनी अशी तर मनांत शंका केली नाही नां? की आता पर्वतात पळून जाणारा वाळवंटातील लुटारूंचा मुख्य नेता मीच आहे की काय म्हणून? वेळ आली की, माझी सर्व कथा तुम्हाला सांगेन. माझ्या जीवनाचे सध्या एकच ध्येय आहे की, तुम्हांला मदत करणे. ह्यावेळी मी खूप आनंदात आहे. आज मला इथे पाहून तुला आश्चर्य वाटले नां? त्यामुळेच तुझ्या मनांत अशी शंका येणे सहाजिकच आहे.

"नाही! पद्मपाद! तसे कारण नाही." असे म्हणत त्याने हसन गौरीकडे वळून त्याला म्हटले–"हा नवाब साहेबांच्या उंटाच्या दलाचा मुख्य आहे. हे भैरवनाथ नावाच्या वाळवंटी प्रदेशातील लुटारूंच्या शोधाकरीता हा सारा प्रदेश धुडांळून काढत आहेत."

ते ऐकताच पद्मपाद हसन गौरीकडे पहात म्हणाला–"महाराज, जर तुम्ही वाळवंटातील रक्षण करणारे असाल तर, समोर दिसणाऱ्या गुहांमध्ये बरेच व्यापारी लोक अडकून पडले आहेत, त्यांना वांचविणे तर आपले कर्तव्य आहे. त्या भैरवनाथाने बऱ्याच व्यापाऱ्यानां पकडून तेथे बंदी केले आहे. ते सर्वजण बिचारे आपापला माल घालवून बसले आहेत. आणि त्यांच्या जिवावर पण बेतले आहे.

हे सर्व सांगुनही हसन गौरीचा विश्वास बसला नाही. ते पाहून पिंगळ म्हणाला– "हसन भाई, पद्मपादला माझ्याकडे सोपवून जां. तुम्हांला काळजीचे अजिबात कारण नाही. मी ह्याच्याकडून सर्व गोष्टी ऐकून घेईन आणि जर कां हा लुटारूंचा नेता भैरवनाथ असेल तर ह्याचे हात-पाय बांधून तुमच्या ताब्यात ह्याला देईन."

पिंगळच्या बोलण्याने त्याचे थोडे समाधान झाले. नंतर तो थोडे सैन्य घेऊन गुहांमधील व्यापाऱ्यांचे रक्षण करण्याच्या विचाराने तेथून निघाला.

"पिंगळ, ह्या अपरिचित अशा वाळवंटात तुझी माझी भेट होणे ही आश्चर्याचीच गोष्ट आहे. पण मला सांग! अवंती नगरचे आपले रहाते घर सोडून तू इतक्या लांब कोणत्या कारणा-करीता आलास?" पद्मपादने विचारले.

"पद्मपाद, माझी गोष्ट खूप दुःखभरी आहे. मी तुझ्याकडून मिळालेली अद्भुत् पिशवी, धन-संपत्ती व मला नेहमी मदत करणारा भल्लूककेतू ह्यांच्या

पासून वंचित झालो. ह्या सर्वाचे मुळ कारण माझे दुष्ट स्वभावाचे थोरले भाऊ. आपल्याकडून निघून घरी पोहोचल्यावर आज पर्यंतची कहाणी ऐकावयाची तर त्याला पुष्कळच वेळ लागेल. जर आपण दुसऱ्या कोणत्या मांत्रिकाला जिंकण्याकरीता इथे आला असाल तर मी तुम्हांला मदत करण्यास तयार आहे. तुम्हीच माझे हितचिंतक आहांत. म्हणून तुम्हालां मदत करण्यास मला अतिशय आनंदच होईल."

पिंगळच्या म्हणण्याने त्याला संतोष वाटला. व त्याच्या दुःखद गोष्टीमुळे त्याची करुणा आली. की, पिंगळला दिलेली

जादूची पिशवी व धनसंपत्ती त्याने घालवून टाकली. पद्मपादला हळहळ वाटू लागली. खरे तर, भल्लूक पर्वताच्या जवळ महामांत्रिकाला पराभूत करण्याच्या कामी पिंगळची खूपच मदत पद्मपादला झाली होती. ती तो आजपर्यंत विसरला नव्हता.

"पिंगळ! मी अजून कोणा मांत्रिकाला वश करण्याच्या इच्छेने इथे आलो नाही. महामांत्रिकाच्या समाधीतून ज्या अदभुत् शक्ति असलेल्या वस्तू माझ्याकडे असतील तोपर्यंत मला काहीही धोका असण्याची शक्यता नाही. जर माणूस आपली ध्येय पुरी करतो तेव्हां तो अंर्तमुखी बनतो. मी आत्मसंतोष प्राप्त करण्याच्या ध्येयाने देशाटनाला निघालो आहे व ह्यावेळेस एका यात्रेकरुंच्या जमावा बरोबर मी हिंडत हिंडत इथे येऊन पोहोचलो. परंतु काल रात्रीच आमच्या जमावावर त्या लुटारूंनी संपत्तीच्या आशेने हल्ला केला. व आमच्यातील बऱ्याच लोकांना त्यांनी जायबंदी केले. त्यात बरेचजण अवंती नगरचे सुद्धा रहिवासी आहेत. तुझ्या परीचयाचे सुद्धा त्यातील बरेच जण असावेत.

ह्या गोष्टी ऐकून पिंगळला अतिशय आश्चर्य वाटले. त्यांनी शंकेखोर नजरेने पद्मपादकडे पहात म्हटले–"पद्मपाद! तू तर मोठा महामांत्रिक आहेस. जर ते दुष्ट वाळवंटी लुटारू तुमच्या जमावावर हल्ला करून येत होते. हे तू पाहिलेस तर तुझ्या मंत्रसामर्ध्याने त्यांना काहीही कसे करू शकला नाहीस. नुसतेच पहात राहिलास. मनात आणले असतेस तर एका मिनिटांत त्याचा संहार करू शकला असतास नां?"

पिंगळचे बोलणे ऐकून पद्मपादला हंसू येऊ लागले. तो त्याला म्हणाला–"पिंगळ, मी जेव्हां ह्या यात्रेकरूं बरोबर निघालो. तेव्हां त्या लोकांना मी माझा परीचय फक्त एक यात्रेकरु म्हणूनच करून दिला होता. मी जर त्यानां मांत्रिक आहे असे सांगितले असते तर, त्यांनी मला त्यांच्यात सहभागी होऊनच दिले नसते. त्यामुळे मी ते लुटारू त्याना लुटून नेत आहेत हे पाहून सुद्धा गप्प बसलो व त्याच्यावर मंत्रातंत्राचा उपयोग न करता ह्या दगडकपारीमधून लपून राहीलो."

"पद्मपाद! तुझे वागणे मला खरोखरी गंमतीचे वाटते. आपल्या जवळ, भूगोल, अंगठी व वज्रहिऱ्याची मुठ असलेली सुरी ह्या अदभुत् शक्ति असलेल्या गोष्टी असतांना तुम्हांला तिर्थक्षेत्रे हिंडून पहाण्याचे काय कारण? मनांत येईल तेव्हां ह्यांचा उपयोग करून तुम्हांला त्या त्या गोष्टी प्रत्यक्षात साकार करून पहाता येतील. असे असतांना एक क्षुलक यात्री बनून सर्व कष्ट-यातना झेलून प्रवास करण्याचे काय कारण? घरातल्या घरात सर्व तिर्थक्षेत्राचे दर्शन तुम्हाला घडू शकते आता तुमच्या डोळ्या समोर तुम्हांला दुसऱ्यांच्या यातनां तरी पहायला मिळाल्या नसत्या नां? आणि तुम्हांला त्यानां वाचवता सुद्धा आले असते" पिंगळ खेदाने म्हणाला.

"अरे पिंगळ, तू अजून माझ्यावर शंका तर करत नाहीस नां? मीच त्या दलाचा मुख्य आहे म्हणून." असे म्हणत पद्मपादने पिंगळच्या डोळ्यात डोळे घालून आश्चर्याने विचारले. सर्व पुण्यक्षेत्रे मी महामंत्राच्या बळाने पाहिली तर चालून

पहाण्याचे पुण्य कार्य माझ्याकडून कसे होईल. त्यातच तर मोठे पुण्य आहे.

बराच वेळ त्यांच्या गप्पा चालल्या असतानांच दुसऱ्या बाजूला हसन गौरीच्या सैनिकांचा आरडाओरडा व बरोबरीने व्यापारी लोकांची रडारड अक्रोश वगैरेने तेथील वातावरण एकदम बदलले. पद्मपाद व पिंगळने आपले बोलणे मधेच थांबविले. तेवढ्यात एक सैनिक त्यांच्याच बाजूला पळत येत असतांना त्या दोघांनी पाहिला. तो जवळ येत त्यानां म्हणू लागला– "भैरवनाथला पकडण्याकरीता हसनगौरीने आपल्या दोघांची मदत मागितली आहे."

पिंगळने पद्मपादकडे मोठ्या दर्याद्र नजरेने पहात म्हटले–"पद्मपाद, ह्या हसन गौरीने ह्या वाळवंटातून मला तहान भुकेने तडफडतानां पाहून वाचविले आहे. त्याचे उपकार म्हणून त्याला आपण मदत करणे योग्य ह्या अंधारात त्या लुटारूंना काबू-मध्ये आणणे म्हणजे मनुष्य प्राण्याचे काम नाही. तो वाळवंटी प्रदेशातील लुटारूं भयंकर दुष्ट जातीचा आहे. ह्या समोरच्या किल्लयातील एकूण एक सैन्याचा त्याने खतमा केला व आम्हांला ही मारण्याकरीता षडयंत्राचा उपयोग केला. तेव्हां ह्या लोकांना पकडण्या करीता व आम्हांला मदत करण्याकरीता तुम्ही तुमच्या मंत्र सामर्थ्यांचा उपयोग करा. व ह्या प्रदेशांत येणाऱ्या यात्रेकरुचे संरक्षण होईल असे पहा. हे आपले उपकार मी जन्मभर विसरणार नाही. ह्या प्रदेशातील सुलतान सुद्धा आपल्या मदतीमुळे तुमच्यावर खुष होईल."

"पिंगळ, तू म्हणत असलास तर मी त्यांना अवश्य मदत करेन. पण सर्व यात्रेकरूंना समजेल की, मी एक मांत्रिक आहे. त्यानंतर त्याच्याबरोबर प्रवास करणे माझ्या अवाक्या बाहेरचे आहे. तरी पण क्षेत्र पहायला इतर अनेक वाटा आहेत. असे म्हणत पद्मपादने एक दगड हातात घेतला. व तलवारीने त्याचे छोटे-छोटे तुकडे केले. पद्मपादच्या त्या करण्याकडे पाहून त्याला विस्मय वाटला. त्याने

पद्मपादचे खांदे दोन्ही हाताने हातात धरून गद्गद् हलवत विचारले–"पद्मपाद! तू हे काय करतो आहेस? तिकडे ते लुटारू यात्रेकरूंना लुटून पळून जात आहेत प्रथम त्यांचा शेवट कसा होईल ते पहा नां?"

पद्मपादने मंदहास्य करीत आपल्या मुठीतले ते तुकडे पिंगळला दाखवित म्हटले–"तू म्हणतो आहेस नां? ह्या अंधारात त्या लुटारूंचा पाठलाग करणे मानवाला अशक्य आहे. तेव्हां मला काही मंत्रातंत्राचा उपयोग तर केला पाहीजे नां? त्यामुळे अंधारात पाहू शकणारे लांडगे व वाघ यांनां मी त्या लुटारूंना पळवून आपल्याकडे आणण्याकरीता तयार करत आहे. हे बघ माझ्या हातात जे बारीक-बारीक दगडाचे तुकडे आहेत ते वाघ व लांडगे आहेत. असे म्हणत त्याने आपल्या तळहातावर दगड ठेवून मंत्र म्हणून फुंकले व चोहीकडे फेकले.

म्हणता म्हणता चोहीकडून दगडा-कपाऱ्यातून अनेक वाघ व लांडगे पळत-पळत बाहेर पडले.

ते अदभुत् दृष्य पाहून पिंगळ अवाक् होऊन पाहू लागला. तोपर्यंत हसन गौरी व पहाडातील गुहांमधून सुटलेले यात्री, व व्यापारी त्याच्याजवळ येऊन पोहोचले.

व्यापाऱ्यांना मनोमन वाटत होते की; आता आपले जगणे असंभव आहे कारण तेथे वाळवंटातील लुटारू भैरवनाथ याचे आधिपत्य होते. त्याचा पराभव करणारा

दुसरा कोणीच तेथे नव्हता. परंतु असे अचानक सुटका झाल्याचे पाहून सगळयांच्या आनंदाला पारावार उरला नाही.

त्यांच्या बरोबर येत असलेल्या हसन गौरीने हवेत हात हलवत येत म्हटले– "पिंगळ, हे कसे काय आश्चर्य आहे! ह्या पहाडात एकही वाघ किंवा लांडगा अजुन पर्यंत कोणी पाहिला नाही अचानक आज इतके वाघ व लांडगे एकाएकी कुठून उद्‌भवले?. असे म्हणत तो पिंगळकडे विस्मयाने पाहू लागला.

"पद्मपाद, आता तुझे गुपीत गुप्त ठेवण्यात काही प्रयोजन नाही. तेव्हां ह्यानां सर्वांना खरी गोष्ट काय ते सांगू कां? तुला तर काही धोका नाही नां? पिंगळने विचारले.

पद्मपादने स्वीकृति सुचक मान हलविली आणि आपल्या अंगरख्यातुन ती जादुभरी अंगठी काढून एका उंच दगडावर ठेवली. तत्क्षण तेथे रात्रीचा दिवस भासू लागला चोहीकडे प्रकाशमय झाले.

पिंगळने तेथे जमलेल्या सर्वांना थोडक्यात पद्मपाद कोण आहे व महान मांत्रिक असल्याचे सांगितले.

नंतर हसनगौरीकडे वळून म्हणाला– "हसन, तुला आता त्या लुटारू पासून धोका नाही. त्यांना घाबरण्याचे काही कारण नाही. पद्मपादने जे वाघ व लांडगे पाठवले आहेत ते आता त्या भैरवनाथ व लुटारूंना आपल्याकडे हांकीत घेऊन येतील.

पिंगळचे म्हणणे संपत नाही तोच घाटाच्या मध्यभागी गडबड गोंधळ व रडारड ऐकू येऊ लागली. त्याच बरोबर वाघाच्या डरकाळया व लांडग्याचे आवाज येऊ लागले.

पहाता पहांता असंख्य वाळवंटी लुटारू चोही कडून वाघ व लांडग्यापासून आपला जीव वाचवित. धडाधड पळत त्यांच्याच बाजूला येत असलेले त्यानां दिसले. ते सर्वजण पिंगळ व पद्मपाद जिथे उभे होते तिकडे येऊ लागले. (क्रमशः)

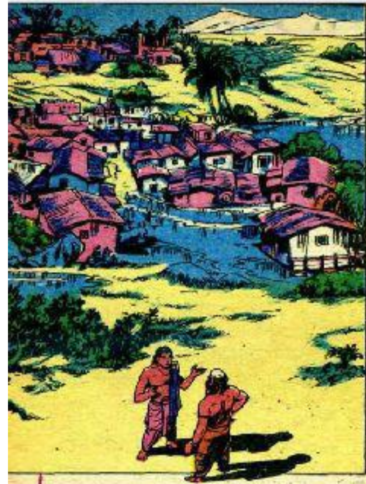

स्वावलंबन

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमी प्रमाणे मौन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–" राजा, तू इतकी मेहनत करीत असलेला पाहून तुझा भोळपणा आहे कां प्रारब्ध आहे ? हेच समजत नाही, अत्यंत दयाळू व दानशूर सुद्धा केव्हां केव्हां कठोर व स्वार्थी बनतात. ज्यांनी तुला ह्या काम करण्याला प्रवृत्त केले. ते सर्व कार्य सफल होताच तुझ्या बरोबर उलट व्यवहार करतील. ही गोष्ट कितपत खरी आहे ह्याचे उदाहरण म्हणून तुला मी समरसेन राजाची गोष्ट सांगतो" असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

धर्मपुर राज्याचा कारभार राजा समरसेन पहात होता. त्याच्या राज्याला

जोडलेले दुसरे दोन भाग एक रामपुर व श्रीपुर अगदी जवळ जवळ होते. रामपुरचा अधिकारी प्रताप हा खूप स्वार्थी होता.

श्रीपुरच्यात्य अमरची लोकप्रियता पाहून प्रताप मनांतल्या मनांत जळू लागला. व कोणत्याही प्रकाराने त्याचा अपमान करण्याकरीता संधी पाहू लागला.

रामपुर उंचावर नसून खालच्या अंगाला वसलेले गाव होते. त्यामुळे पाऊस भरपूर पडून रामपुर पाण्याने बुडत असे. हा प्रकार थांबवण्याकरीता अमर नेहमी गंभीरपणे त्यावर विचार करी.

एकदा वसंतऋतु असतांना रामपुर गावात एक स्वामीजी आले. व गावाची सुख समृद्धी पाहून, संतुष्ट होत म्हणाले— "महिन्यातुन तिनदा पाऊस पडून तुमचे गांव असेच संपन्न राहो."

हे ऐकताच अमर घाबरून जात म्हणाला—"स्वामी! आपण असा आशिवाद देऊ नका. आम्ही पावसालाच घाबरतो आहोत." असे म्हणत पावसामुळे होणारी हानी त्यांनी सविस्तर सांगितली.

त्यावर स्वामी म्हणाले—"मी एकदा सर्व गांव फिरून पहावा म्हणतो तु पण चल."

अमरने स्वामीनां सारा गांव हिंडून दाखविला. व पावसाने पाणी कुठे कसे एकत्रित होते व कसे नुकसान होते ते सांगितले.

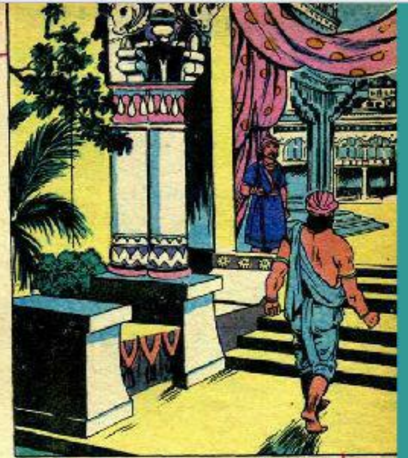
स्वामी एकक्षण विचारमग्न झाले व म्हणाले—"तुमची समस्या सोडविणे म्हणजे काही कठीण काम नाही. तू गावाच्या चारी बाजूला असा खंदक खणून काढ की; तो खूप खोल व रूंद असेल. तसेच गावाजवळ एक मोठा तलाव बांधून काढ. त्याचे पाणी सर्व गावातून ओढया वाटे खंदकात पडेल व खंदकातले पाणी वाहून बाहेर निघून जाईल. ह्या सर्व कामा-करीता तुला दिड लाख रूपये लागतील. तेव्हां ही सर्व रक्कम तुला ह्या देशाचा राजा समरसेन ह्याच्याकडून मिळेल.

स्वामींनी सांगितलेला सल्ला अमरला पसंत पडला. त्याने त्याच क्षणापासून योजना आरंभ करायचा निश्चय केला. तेवढ्या अवधीत प्रतापला समजले की, स्वामींनी अमरला चांगला सल्ला दिला आहे. म्हणून त्याने झटपट स्वामींना आपल्या गावात पाचारण केले. व त्यांना निवेदन करून म्हटले—"मुनी, आम्हांला असा सल्ला द्या की माझा गांव सुखी व समृद्ध राहील."

श्रीपुर उंचावर वसलेले होते. त्यामुळे त्या गावाला पाण्याच्या पुराची भीती नव्हती. तेथील सर्व लोक आनंदान जीवन घालवत होते.

स्वामींनी सारा गांव हिंडून पाहून घेतला व प्रतापला म्हणाले—"ह्या गावातले रहाणारे खूप भाग्यवान आहेत. ह्या गावात व गावच्या सभोवताली सुद्धा नार-ळाची कैक झाडे आहेत. ह्या झाडांचा उपयोग करून अनेक वस्तू बनवून देश विदेश मध्ये विकल्या जातील. व मोठा व्यापार होईल. ह्या यंत्रसामुग्री करीता पांच लाख रूपये लागतील. तू ह्या देशाचा राजा समरसेन याच्यांकडे हे पैसे मागून घेऊन अनेक लोकांना काम देऊन त्याचे हाल दूर करशिल."

तिकडे अमर राजाला भेटायला म्हणून राजधानीच्या गावी जायला निघाला. हे कळताच प्रतापसुद्धां राजधानीकडे निघाला.

प्रताप आपल्या बुद्धीमतेच्या बळावर राजाकडून धन मागण्याकरीता अमरच्या आधी राजधानीला जाऊन पोहोचला व तेथील स्वतःहाच्या माहितीतल्या खजिन-दाराला जाऊन भेटला.

खजिनदाराने प्रतापचे सर्व म्हणणे शांतपणे ऐकले व म्हणाला—"तू खर सांग! इतक्या वर्षांनी नारळाच्या झाडांचा उपयोग करून व्यापारधंदा करण्याचे तुझ्या डोक्यांत अचानक कसे काय आले?"

"माझी नारळाची असंख्य झाडे आहेत. त्याची पाने व झापे सर्व फूकट जात आहे जर गावांत ह्याचा उद्योगधंदा सुरू केला तर माझ्या नारळांच्या झाडांचा

चांगला उपयोग होऊन चांगली किंमत मला मिळू लागले." प्रताप म्हणाला.

"हा उद्योगधंदा करून तुला ज्यास्त लाभ होईल असे वाटते नां? खजिनदाराने विचारले.

"होय हो! तुमचे म्हणणे अगदी खरे आहे. मांझा पण हाच विचार आहे." प्रताप झटकन् म्हणाला.

"तू खर काय ते सांगितलेस! म्हणून मी तुला एक चांगला सल्ला देतो. सर्वांना माहित आहे की; हा राजा अत्यंत दयाळू आहे. परंतु त्यांची खुबी काही वेगळीच आहे. त्यांचा असा तर्क आहे की, जो माणूस जेवढी किंमत मागेल तेवढी तो देत नाही. म्हणून तुला पांच लाख रूपये हवे असतिल तर तू बारा लाख मांग. तेव्हां तुला सहा लाख मिळतील."

"पण मला सहा लाख रूपये नको आहेत. मला फक्त पाचच लाख हवेत म्हणून मी दहालाखच मागतो." प्रताप म्हणाला.

"तू तुला सहा लाख मिळतील असे पहा, तेव्हां एक लाख त्यातील उरतील. ते आपण अर्धे अर्धे वाटून घेऊ" खजिनदाराने उपाय सांगितला.

खजिनदाराने सांगितलेल्या उपायाने प्रताप खुष झाला. खजिनदाराने त्याला आठवडाभर राजधानीत रहाण्यास सांगितले.

तेवढया अवधीत अमर राजधानीत पोहोचला. हे समजताच प्रतापच्या डोक्यात विचारांचे थैमान सुरू झाले, अमर गावाच्या कामाकरीता स्वतः आला होता. त्यामुळे कामापेक्षा जास्त लाभ त्याला मिळेल. तो तर गावांतल्या सर्व लोकांना लाभ होईल अशा गोष्टी करीता धन मागावयास आला होता. त्यामुळे त्याला ते धन न मिळेल असे करून, उलट दिशा दाखवावयास पाहिजे. असा विचार करून प्रतापने अमरला रस्त्या मध्येच गाठले व त्याला भेटत म्हणाला—"दादा! तू तर माझ्या शेजारच्या गावाचा आहेस. म्हणून मी तुला खरी गोष्ट काय ते सांगतो. मला माहित झाले आहे की; मोठी रक्कम मागण्याने राजा नाराज व असंतुष्ट होतो. आणि असे ही समजले की; जो कमी पैसे मागतो त्याला दुप्पट किंमत मिळते. तेव्हां तू राजाकडे कामाकरीता एक लाख रूपये माग. म्हणजे राजा तुला दोन लाख देईल. त्याने तुला गावात खंदक व तलाव वगैरे खोदता येईल. तो खर्च करून तुझ्याकडे पन्नास हजार रूपये उरतील तो तुला लाभ.

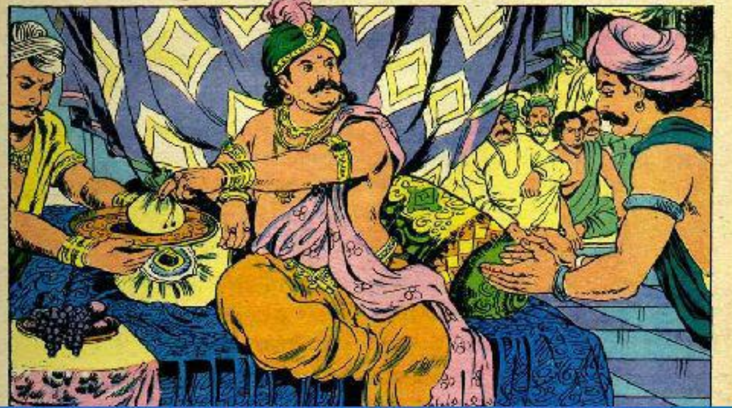
परंतु प्रतापचे सर्व म्हणणे त्याने मौनपणे ऐकून घेतले. त्याला ते बिलकुल आवडले नाही. परंतु राजाकडे पैसे मागतांना ह्याचा जरूर विचार करावयास हवा असा त्याने निश्चय केला.

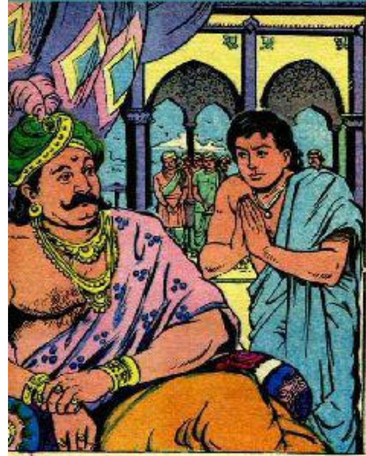
चार दिवसानीं अनेक गावांहून राजधानीत आलेल्या लोकांना राजाने दरबारात बोलविले. व आपापल्या समस्या सांगायला सांगितल्या.

गावकरी लोक एकापाठीमागून एक आपल्या तक्रारी सांगत होते राजा त्यांनी मागितल्या धनापैकी प्रत्येकाला अर्धे धन देण्यास मंजूरी देत होता. अमर हे सर्व मनःपूर्वक ऐकत होता.

अमरच्या आधी एकांनी आपल्या गावात खंदक खोदाईच्या कामाकरीता राजाकडे तीन लाख रूपये मागीतले. तेव्हां राजाने त्याला दिड लाख मंजूर केले.

जेव्हां अमरची पाळी आली. तेव्हां त्याने राजाला आपली समस्या सांगत

म्हटले–" महाराज! माझ्या गावाच्या चारी बाजूला खंदक खणायचा आहे, तेव्हां मला पन्नास हजार रूपयांची जरूर आहे."

राजाला अत्यंत आश्चर्य वाटले त्याने विचारले–"आताच आधीच्या माणसाला खंदक खोदण्याकरीता मी एक लाख पन्नास हजार रुपये मंजूर केले. तू इतकी कमी किमत कशी मागतो आहेस? तुझे गांव लहान आहे की; काय?"

"प्रभु! आमचा गाव तसा लहान नाही. परंतु आमच्या स्वतःह्याच्या कामाकरीता राजावर पूर्णपणे विसंबून रहाणे बरोबर नाही. तसे पाहिले तर खंदक खोदण्याच्या कामाकरीता आम्हालाही दिड लाख रूपये हवे आहेत. परंतु आमच्या गावातील सर्व लोक श्रमदान करावयास तयार आहेत. अशा परिस्थितीत एका लाखात आमचे काम पूर्ण होईल. तेव्हां अर्धी रक्कम आम्ही सर्व ग्रामवासी लोकांकडून देणगीच्या रूपाने जमा करू. आणि फक्त पन्नास हजारच आपल्याकडे मागतो आहोत." अमरने राजाला सांगितले.

अमरचे म्हणणे ऐकून राजाला खूप आनंद झाला. तो म्हणाला–"तुमचा गाव एक आदर्श गाव आहे. तू सगळ्या गावचा आदर्श अधिकारी आहेस. म्हणून मी तुमच्या गावाकरीता दोन लाख रूपये मंजूर करतो."

त्यानंतर राजाने इतर आलेल्या सर्व गावअधिकाऱ्याना म्हटले–"मी तुमच्या गावां संबधी केलेल्या मंजुरीचा विचार बदलून टाकला आहे. सद्याच्या परिस्थितीत कोणाला एकही पैसा देऊ इच्छीत नाही. मी तुमच्या सर्वांच्या तक्रारी ऐकून घेतल्या काही दिवसांनी प्रत्येकांच्या गांवी एक एक अधिकारी पाठवेन. तोच गांव बघून काय तो निर्णय घेईल. तेव्हांच तुम्हांला मदत करण्याकरिता मी पैसा देईन. पण तुम्ही एका गोष्टीकडे ध्यान द्या. पुढे तुम्हांला जी रक्कम मदती करता देईन. ती कर्जाच्या रूपाने असेल. ती रक्कम पूर्ण होईपर्यंत प्रत्येक गावातल्या माणसाला प्रत्येक वर्षी शंभर रूपये कर रूपाने फेडले पाहिजेत.

ते ऐकताच सर्व ग्रामाधिकारी लोकांच्यात खळबळ माजली. राजाने कोणाकडेच लक्ष दिले नाही. तो सिंहासनावरून उतरला व आपल्या महालात निघून गेला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला–"राजा, दानशूर म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या राजाचा व्यवहार आपल्याला अस्वाभाविक वाटत नाही कां? रामपुरचा अधिकारी अमर ह्याला दोन लाख रूपये दान देणाऱ्या राजाने दुसऱ्यांना उधारीने सुद्धा पैसे दिले नाहीत. हे काय त्याच्या कंजुषीचे प्रतिक म्हणता येईल. खरे तर राजाच्या वागण्यात अचानक असा बदल झाला ह्याचे काय कारण सांगता येईल? त्यांनी आपला विचारच बदलून कां टाकला? या प्रश्नाचे उत्तर माहित असुनही तू दिलं नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला–"राजाच्या मनांत अचानक बद्दल होण्याचे कारण तो कंजुष होता म्हणून नाही. तर अमरच्या सांगण्याने त्याला खऱ्या गोष्टीचा उलगडा झाला. तो असा की, अनेक गावचे अधिकारी आपल्या स्वतःच्या स्वार्थाकरीता राजाकडून दामदुप्पट पैसा काढत होते. परंतु अमरचे म्हणणे ऐकल्या बरोबर त्याने खोलवर विचार केला. म्हणून राजाला गावातील सर्व लोकांकडून कराच्या रूपाने पैसा मिळवणे भाग पडले. जर अमरने सांगितल्या प्रमाणे पूर्ण जनता कोणत्याही गोष्टीकरता सहकार्य देईल. तर राजाला देशाच्या उन्नति करता अनेक योजना अमलात आणता येतील. ही सर्व गोष्ट प्रजेतील लोकांच्या डोक्यात शिरण्याकरीता राजाने गांवातील लोकांना कराच्या रूपाने फेडण्याकरीता अशी कठीण अट घातली."

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)

अंगरक्षक

चंदनपुरच्या राजाला स्वतःह्याच्या संरक्षणाकरीता एका माणसाची जरूरी होती. त्या जागेकरीता बरेच जण आले त्यातले चार योग्य समजून मंत्र्याने त्या चौघांची परिक्षा घेण्याचे ठरविले. ते सर्वजण साहस व पराक्रमामध्ये तोडीस तोड होते. परंतु मंत्र्याने त्यातील चाणाक्ष व कार्यदक्ष असलेल्याची निवड करण्याचे ठरविले.

त्याने चौघांना प्रश्न विचारला–"राजा आपल्या परीवारासह शिकार खेळायला गेला असतांना वाट चुकला व एकटाच भटकत भटकत एका झाडाखाली येऊन विश्रांती घेण्याकरीता पडून राहीला, कोणीतरी तुमच्या पैकी एक जण तेथे आहे समजा तेवढयात जर एखाद्या वाघाने मागून येऊन तुमच्यावर हल्ला केला. तर तशा परिस्थितीत तुम्ही काय कराल ?"

"मी मोठयांने गर्जनाकरीता वाघावर तुटून पडेन" त्यातील एक जण म्हणाला. दुसरा म्हणाला–"मी माझी तलवार झटक्यात उपसून वाघाच्या पाठीमागे जाऊन त्याच्यावर वार करेन" तिसरा म्हणाला–"मी वाघावर हल्ला करून त्याला मारून टाकेन-"

चौथा मंत्र्याचे ऐकून मंदहास्य करीत म्हणाला–"मी तेथे समक्ष असताना वाघ राजावर कधीच हल्ला करून येणार नाही !" त्यांच्या विश्रांतीच्या वेळेस मी डोळयात तेल घालून चोहीकडे लक्ष ठेवून पहारा देत राहीन !

मंत्र्याने चौथ्याला राजाच्या अंगरक्षकाच्या पदावर नेमले.

तोडीस तोड

एकदा जमिनदार साहेबांनी आपल्या गावकऱ्यांच्या समोर असे जाहिर केले की–"जो माणूस अनर्थाचे मुळ कारण काय, हे सांगू शकेल त्याला शंभर सोन्याची नाणी बक्षीस मिळतील."

अनेकांनी अनर्थाचे मुळ कारण गर्व म्हणून सांगितले. तर काहींनी अहंकार, आणि काहींनी अज्ञान. प्रत्येकाने आपापली उत्तरे सांगितली. परंतु जमिनदाराला कोणाचेच उत्तर पसंत पडले नाही.

तेवढयात गोपाळ नावाचा गावातील तरूण उठून उभा रहात म्हणाला–"साहेब ! ह्याचे बरोबर उत्तर मला माहीत आहे. पण तुमची बक्षीसाची रक्कम अगदीच मामुली वाटते. म्हणून मी उत्तर द्यायला थोडा संकोच करीत होतो.

तेव्हां जमीनदाराने किमत वाढवित म्हटले–"मला जे उत्तर बरोबर वाटेल, त्याला मी दोनशे सोन्याची नाणी बक्षीस देईन. त्यानंतर गोपालनी सांगितले–"ह्या जगात अनर्थाचे मुळ कारण पैसा व संपत्ती आहे" पुढे त्याचा विस्तार करीत तो म्हणाला की, ह्या जगात युद्ध, अन्याय, अत्याचार व हत्याकांड वगैरे सर्व पैशांमुळेच घडतात.

जमिनदाराने गोपालचे सर्व तर्क ऐकून म्हटले–"मी तुझ्या उत्तराने खुष आहे, आणि तू त्याचे सोदाहरण पटवून दिलेस. ते सुद्धा मला खूप आवडले. तू एक महान लेखक आहेस. असे म्हणत त्यानी त्याला दोनशे सोन्याची नाणी बक्षीस दिली.

त्या गावकऱ्यांच्या मध्ये एक कुत्सित नावाचा माणुस होता. त्याचे खरे नाव अजून पर्यंत कोणालाच माहित नव्हते. म्हणून त्याला सर्व लोक कुत्सित म्हणूनच हांका मारीत. तो सर्वांचे लक्ष आपल्याकडे केंद्रित करीत म्हणाला–"गोपाळने सर्वांनाच

बनविले आहे. त्याने जर अनर्थाचे मुळ कारण पैसा सांगितले, तर त्यांनेच जमिनदाराकडून बक्षिसाच्या रूपाने पैसे कां घेतले? शिवाय तेवढाच पैसा न घेता अधिक वाढवून पण घेतला. ह्याचा अर्थ त्याचा त्याच्या उत्तरावर विश्वास नाही. जो स्वतःह्यावर विश्वास ठेवू शकत नाही. तो आपल्या सर्वांकडून विश्वास कसा संपादन करणार. हा सरळ सरळ धोका फसवणुक आहे नाही तर काय?

त्यावर जमिनदाराने गोपाळला विचारले- "तू ह्या प्रश्नाचे काय उत्तर देशिल?"

"माणूस अनर्थाचे मुळ कारण पैसा आहे हे माहीत असून सुद्धा त्याची अभिलाषा करतो. तो सर्वात जास्त अनर्थकारी सिद्ध होतो." गोपाळने उत्तर दिले.

हे उत्तर ऐकून कुत्सित सोडून सर्वांनी टाळ्या वाजविल्या. कुत्सितने गोपाळला विचारले–"पैसा हा अनर्थ मानून सुद्धा जो पैशांची लांलच दाखवतो. तो मूर्ख म्हटला जातो. मग काय तू मूर्ख आहेस?"

गोपाळने कुत्सितच्या डोळ्यांत खोलवर पहात म्हटले–" तू काय तुझे आयुष्य शाश्वत आहे असे समजतोस?"

"कधीच नाही!" कुत्सित म्हणाला.

"मग असे सांग, मरण तुला सांगून येईल कां न सांगता? गोपाळने विचारले.

"सगळ्यानांच मरण न सांगता येते" कुत्सित जरा नाराजीनेच म्हणाला.

"तर तू थोडे दिवस अजून जिवंत रहावयाची इच्छा करतोस कां मरण्याची? गोपाळने विचारले.

"तू सांग! तू काय करशिल? उलट प्रश्न करीत कुत्सित म्हणाला.

"मी तर मुर्खच आहे! त्यामुळें जिवंत रहाणेंच पसंत करतो; पण तुझ्या बाबतीत कायं ते मला कळायला पाहिजे नां? चेहरा व्यंगात्मक करीत गोपाल म्हणाला.

ते ऐकून सर्व गांवकरी हसू लागले. तेव्हां अपमानाने कुत्सितने मान खाली घातली. ह्यानंतर जमिनदाराने मोठ्या समारंभाने गोपालचा सत्कार केला.

वाकडी बुद्धी

ब्रह्मदत्त काशी येथे राज्य करीत असतां बोधिसत्व काशीजवळील एका गावातील ब्राह्मणाकडें शिष्याच्या रूपाने येऊन राहिले. त्या ब्राह्मणाचे नांव शंकरशास्त्री. त्यांनी वेदंभ नावाच्या महामंत्राची सिद्धी प्राप्त केली होती.

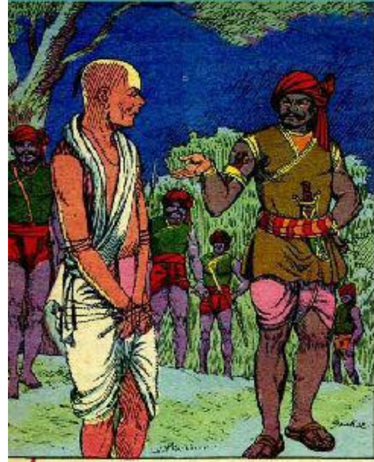
जेव्हां सर्व ग्रह आकाशात एकत्र येतील, तेव्हां त्याच्यांकडे पाहून जर ह्या मंत्राचे पठण केले, तर आकाशातून सोने, चांदी, प्रवाळ, रत्न, माणिक, नीळ, मोती, सात प्रकार पावसासारखे जमिनीवर पडतील.

अशा मंत्रसिद्धि ब्राह्मणाकडे आश्रयाला बोधिसत्व शिष्याच्या रूपे येऊन राहिले. एकदा शिष्यांला घेऊन ते जंगलामध्ये गेले.

त्या जंगलात पांचशे दरोडेखोर रहात होते. त्यातील काहीनी त्या ब्राह्मणाला व शिष्यांला रस्त्यात अडवले. त्याच्यांत असा नियम होता की; जर दोन वाटसंरू त्या रस्त्यांनी एकत्र गेले, तर त्यातील एकाला ते मुक्त करीत. त्यांनी घरी जाऊन जो पैसाअडका असेल, तो घेऊन यावयाचा व तो त्या लुटारूंना देऊन आपल्या बरोबर आलेल्याची सुटका करावयाची. जर ते वाटसरू बाप व मुलगा असतील तर वडीलांची सुटका होई. वडीलांनी घरी जाऊन रक्कम आणून आपल्या मुलाची सुटका करावयाची.

अशा प्रकारे आई व मुलगी असेल तर आईला, भाऊ भाऊ असतील तर एका भावाला व गुरू व शिष्य असतील तर शिष्याला अशा प्रकारे एकाला ही संधी दिली जात असे.

त्या दिवशी त्या लुटारूंनी त्या ब्राह्मणाला धरून ठेवले. व त्यांच्या शिष्याला घरी जाऊन पैसा अडका आणण्यास पाठवले. तेथून निघतांना शिष्यानीं आपल्या गुरूला.

नमस्कार करीत म्हटले–" गुरूवर्य! आपण काळजी करू नका. मी एक-दोन दिवसांतच परत येईन. परंतु माझी आपल्याला एक विनंती आहे. आजच सर्व ग्रहांचा कुट योग आहे. तरी आपण कृपा करून आपल्या मंत्राची सिद्धि-चुकून सुद्धा करू नका, जर चुकून रत्नांचा पाऊस पडला, तर आपली व ह्या दरोडेखोरांची सुद्धा अपार हानी होईल."

अशा तऱ्हेने गुरूंना वारंवार सांगून शिष्य तेथून निघून गेला.

सुर्यास्त झाला. डांकूनी ब्राह्मणांला बांधून ठेवले होते. पोर्णिमेची रात्र होती. सर्वत्र चंद्राचा प्रकाश पडला होता. ब्राह्मणांनी आकाशांत विस्मयांनी पहात मनांत तर्क केला की; थोड्या वेळातच ग्रहांचा कुट-योग होणार आहे.

तो मनात विचार करू लागला–"मी एवढा सिद्धि प्राप्त झालेला ब्राह्मण. ह्या लुटारूंच्या हातात असे असमर्थपणाने कशाला राहू व ह्या लोकांचा त्रास कशाला सोसू?" मी स्वतःच मंत्रसिद्धिने ह्यानां धनप्राप्ती करून देऊन सुटका करून घेऊ शकतो व मुक्तता मिळवून सुखी राहू शकतो. प्राणावर बेतले असतांना ह्या विद्येचा उपयोग केला नाही. तर ती विद्या काय कामाची? काय सांगता माझ्या शिष्याला धन प्राप्ती करीता किती कष्ट व वेळकाळ लागेल.

असा विचार करून त्यानी त्या लुटारूंच्या प्रमुखाला आपल्या जवळ बोलाविले.

त्याने विचारले–"तुम्ही लोकांनी मला बांधून कां ठेवले आहे?"

"महापुरुषा" कशाला काय? फक्त संपत्ती मिळण्याकरीता. सर्वांनी एका सुरात सांगितले.

"ठिक आहे, हेच कारण आहे नां! तर मी सांगतो तसे करा. तुम्हांला जेवढे धन पाहिजे तेवढे मी आत्ताच्या आत्ता देतो. पण प्रथम मला बांधलेले मोकळ करा. मला स्वच्छ स्नान करू द्या. नविन वस्त्रे घालू द्या. सर्वतऱ्हेची फुले आणून माझ्यापुढे ढीग करा. माझ्या चोहो बाजूला सुगंधित द्रव्य, धुप दीप वगैरे लावून ठेवा. आणि मग बघा गंमत! काय होते ते?"

ब्राह्मणांनी लुटारूंना समजावत सांगितले.

लुटारूंनी ब्राह्मणांने सांगितल्याप्रमाणे केले. त्यानंतर ब्राह्मणांनी आकाशाकडे पहात आपल्या अंदाजाने ध्यान लावून वेद-मंत्र म्हणावयास सुरवात केली.

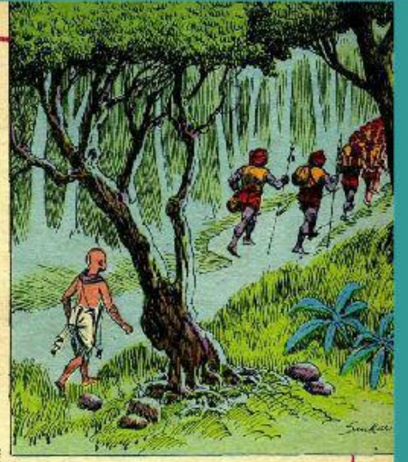
थोड्या वेळांतच सोने चांदी रत्नांचा पाऊस पडू लागला. लुटारूंनी सर्व धन गाठोड्यातून बांधून घेतले व ते जंगलात निघून गेले. त्यांच्या पाठोपाठ ब्राह्मण पण जाऊ लागला.

त्यानां वाटेतच दुसऱ्या दरोडेखोरांच्या टोळीने अडवले.

पहिल्या दरोडेखोरांच्या टोळीतल्या प्रमुखाने त्यानां विचारले–"तुम्ही आम्हांलाच कशा करीता पकडता आहात?"

दुसऱ्या टोळीने सांगितले–"कशाकरीता म्हणजे? धना करीताच!"

"बस! तर तुम्ही ह्या ब्राह्मणाला धरा! हा आकाशातून संपत्तीचा पाऊस पाडू शकतो. तसेच हे सर्व धन त्यानेच आम्हांला दिले आहे." असे म्हणत ब्राह्मणाला हातात देऊन ते लोक निघून गेले.

दरोडेखोराच्या दुसऱ्या टोळीने ब्राह्मणाला पकडून ठेवले. व त्याला त्रास देत म्हणू लागले–"आम्हांला पण धन दे रे! महापुरुषा! नाहीतर तुझ्या जिवाचे काही खरे नाही! तू वाचण्याकरीता काहीतरी ढोंग करशिल पण तुला आम्ही सोडणार नाही. तेव्हां तू वेळ वाया न घालविता आम्हांला धनाच्या राशी मिळवून दे व स्वतःह्याचा जीव वाचव."

त्यावर ब्राह्मण म्हणाला–"बंधुनो! मी माझ्या मंत्राच्या बळाने जे धन मिळवून दिले. त्याची सिद्धी वर्षातून फक्त एकदाच करता येते. तेव्हां पुढच्या वर्षी शिवाय शक्य नाही. माझ्या इच्छेवर चालणारा